

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA CZTEROLETNIEGO LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO I PIĘCIOLETNIEGO TECHNIKUM

Historia

Celem edukacji historycznej jest zmierzanie do poznania prawdy o przeszłości Polski oraz świata. Szkoła powinna zadbać o to, aby uczniowie i uczennice, nie gubiąc się w gąszczu szczegółów, poznawali najważniejsze z nich i na tej podstawie starali się wyjaśnić łączące je związki: polityczne, społeczne, gospodarcze, kulturowe... Takie podejście do wykładu dziejów w założeniu ma pomóc uczniom i uczennicom w zrozumieniu współczesności. Chodzi również o to, aby uczniowie i uczennice w dorosłym życiu świadomie i odpowiedzialnie współtworzyli europejską i polską wspólnotę wartości z uwzględnieniem szczególnie bliską Polkom i Polakom, ideę wolności.

Idzie także o poznanie przez uczniów i uczennice polskiego dziedzictwa nie jako rzeczy zewnętrznej wobec nas, ale jako kształtującego nas dobra. Przy czym nie wystarczy tylko znać to dziedzictwo, lecz także brać odpowiedzialność za współczesność przez nie kształtowaną, to jest rozwijać je i twórczo wzbogacać na miarę aktualnych wyzwań.

Edukacja historyczna umożliwiać ma w szczególności:

- 1) pogłębianie wiedzy o ważnych wydarzeniach z dziejów narodu polskiego i dziejów powszechnych, by móc krytycznie odnosić się do przeszłości, lepiej rozumieć teraźniejszość i odpowiedzialnie budować przyszłość;
- 2) rozwijanie myślenia historycznego oraz wrażliwości moralnej i estetycznej;
- 3) kształtowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiadania własnych opinii.
- 4) kształtowanie więzi z krajem ojczystym, świadomości obywatelskiej, postawy szacunku i odpowiedzialności za własne państwo; utrwalanie poczucia godności i dumy narodowej; budowanie szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów i państw;
- 5) kształtowanie szacunku dla dziedzictwa narodowego; wyrabianie poczucia troski o pamiątki i zabytki historyczne;
- 6) rozbudzanie zainteresowań własną przeszłością, przeszłością swojej rodziny oraz historią lokalną i regionalną;

W szkole podstawowej uczeń i uczennica poznawali przede wszystkim dzieje ojczyste. W podstawie programowej dla szkół ponadpodstawowych historia państwa i narodu została znacznie mocniej wpisana w historię powszechną, choć nadal wątek dziejów ojczystych pozostaje najważniejszy.

Zbiorowa pamięć przechowuje obraz dziejów. Nasza rodzima pamięć formuje się od ponad tysiąca lat. Ta, która obejmuje dzieje powszechne, liczy tysiąclecia. Szkoła powinna zadbać o to, aby uczeń nie pogubił się w gąszczu szczegółów, ale poznając najważniejsze z nich, potrafił wyjaśnić rządzące przeszłością reguły: polityczne, społeczne, gospodarcze, religijne i kulturowe. Takie podejście do wykładu dziejów w założeniu ma pomóc uczniowi w zrozumieniu mechanizmów współczesności. Chodzi również o to, aby uczeń w dorosłym życiu świadomie i odpowiedzialnie współtworzył europejską wspólnotę wartości z nadrzędną,

~~szczególne bliską nam, Polakom, ideą wolności. Wolności, która w ostatnich stuleciach wyrażała się w dążeniu do odzyskania niepodległości i utrzymania państwowej suwerenności.~~

~~Edukacja historyczna pełni ważne cele wychowawcze. Umożliwia w szczególności:~~

- ~~1) pogłębianie wiedzy o ważnych wydarzeniach z dziejów narodu polskiego i dziejów powszechnych, by móc krytycznie odnosić się do przeszłości, lepiej rozumieć teraźniejszość i odpowiedzialnie budować przyszłość;~~
- ~~2) wzmacnianie poczucia miłości do Ojczyzny przez szacunek i przywiązanie do tradycji i historii własnego narodu oraz jego osiągnięć, kultury i języka ojczystego;~~
- ~~3) kształtowanie więzi z krajem ojczystym, świadomości obywatelskiej, postawy szacunku i odpowiedzialności za własne państwo; utrwalanie poczucia godności i dumy narodowej; budowanie szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów i państw;~~
- ~~4) kształtowanie szacunku dla dziedzictwa narodowego; wyrabianie poczucia troski o pamiątki i zabytki historyczne;~~
- ~~5) rozbudzanie zainteresowań własną przeszłością, przeszłością swojej rodziny oraz historią lokalną i regionalną;~~
- ~~6) rozwijanie myślenia historycznego oraz wrażliwości moralnej i estetycznej;~~
- ~~7) kształtowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiadania własnych opinii.~~

~~W szkole podstawowej uczeń poznawał przede wszystkim dzieje ojczyste. W podstawie programowej dla szkół ponadpodstawowych historia państwa i narodu została znacznie mocniej wpisana w historię powszechną, choć nadal, co oczywiste, wątek dziejów ojczystych pozostaje najważniejszy.~~

HISTORIA

ZAKRES PODSTAWOWY I ROZSZERZONY

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Chronologia historyczna. Uczeń:

- 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;
- 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;
- 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;
- 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym;
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
- 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
I. Historia jako nauka. Uczeń:	
1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne); ~~2) rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych;~~ ~~3) 2) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych.~~	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) charakteryzuje nauki pomocnicze historii;~~ ~~2) wyjaśnia zasady krytycznej analizy i interpretacji różnych rodzajów źródeł historycznych;~~ ~~3) 1) analizuje różne oceny historiografii, dotyczące dziejów ojczystych i powszechnych.~~

II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń:	
<p>~~1) wyjaśnia zagadnienie rewolucji neolitycznej;~~</p> <p>~~2) 1) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim i Dalekim Wschodzie;~~</p> <p>~~3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu;~~</p> <p>~~4) 2) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu;~~</p> <p>~~5) 3) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p><u>1. wyjaśnia zagadnienie rewolucji neolitycznej;</u></p> <p>~~1) charakteryzuje pradzieje ludzkości z podziałem na epoki;~~</p> <p><u>2. charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Dalekiego Wschodu;</u></p> <p>~~porównuje systemy prawne i etyczne cywilizacji starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu.~~</p>
III. Świat starożytnych Greków. Uczeń:	
<p>~~1) charakteryzuje geograficzne warunki ukształtowania się cywilizacji greckiej;~~</p> <p>~~2) 1) porównuje organizację społeczeństwa Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich polis;~~</p> <p>~~3) 2) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim (kolonizację grecką i fenię, wojny grecko-perskie i ekspansję Aleksandra Macedońskiego);~~</p> <p>~~4) 3) charakteryzuje religię starożytnych Greków;~~</p> <p>~~5) 4) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) porównuje geograficzne uwarunkowania narodzin cywilizacji starożytnego Wschodu i Grecji;</p> <p>~~2) charakteryzuje kulturę kretańską i mykeńską;~~</p> <p><u>2) opisuje kolonizację grecką;</u></p> <p>3) ~~1)~~ ocenia funkcjonowanie demokracji w Atenach czasów Peryklesa;</p> <p>~~4) opisuje państwo Aleksandra Macedońskiego;~~</p> <p>~~5) 4) 2)~~ wyjaśnia specyfikę kultury hellenistycznej.</p>
IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń:	
<p>1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) omawia początki Rzymu, z uwzględnieniem kultury Etrusków;~~</p> <p><u>1) charakteryzuje organizację armii oraz etapy ekspansji rzymskiej;</u></p>

2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego; 3) charakteryzuje wierzenia religijne starożytnych Rzymian; 4) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim; 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku państwa rzymskiego; 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.	2) rozpoznaje dziedzictwo antyku grecko-rzymskiego we współczesnym świecie; 3) wyjaśnia pojęcia <i>obywatel</i> i <i>obywatelstwo</i> w polis ateńskiej i republikańskim Rzymie oraz wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia <i>obywatel</i> w późniejszych epokach.
V. Bizancjum i świat islamu. Uczeń:	
1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury; 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii; 3) przedstawia główne kierunki ekspansji arabskiej; 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej ~~i rozpoznaje jej najważniejsze osiągnięcia.~~	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) ~~opisuje charakterystyczne cechy bizantyjskiego systemu politycznego;~~ 1. charakteryzuje etapy ekspansji Arabów i ocenia ich politykę wobec ludności podbitej; 2) wyjaśnia wpływ cywilizacji islamskiej na cywilizację łacińską i bizantyjską.
VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń:	
1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego; 2) charakteryzuje ideę cesarstwa karolińskiego i porównuje ją z ideą cesarstwa Ottonów; 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) opisuje wierzenia i organizację społeczną Słowian; 2) opisuje proces powstawania pierwszych państw w Europie Środkowo-Wschodniej ~~z uwzględnieniem wpływu cywilizacji łacińskiej i bizantyjskiej;~~ ~~3) charakteryzuje kierunki ekspansji Normanów i ocenia jej skutki;~~ 4) 3) ocenia znaczenie renesansu karolińskiego dla rozwoju kultury europejskiej.

VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń:	
1) wyjaśnia ~~ideowe i polityczne~~ przyczyny, ~~a także charakter~~ rywalizacji papieża z cesarstwem o zwierzchnictwo nad średniowieczną Europą; 2) charakteryzuje ~~polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne~~ uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej ~~i rekonkwisty~~ oraz przedstawia ich skutki.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) wyjaśnia przyczyny rozłamu w Kościele w XI w.;~~ ~~2) 1) charakteryzuje i ocenia rolę zakonów w średniowiecznej Europie;~~ ~~2) opisuje kierunki, charakter oraz konsekwencje najazdów mongolskich dla Europy.~~ 3) <u>charakteryzuje uwarunkowania rekonkwisty i przedstawia jej skutki.</u>
VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Uczeń:	
1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym; 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII w.; 3) ~~charakteryzuje realia życia codziennego w średniowiecznym mieście i wsi.~~	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) opisuje formy produkcji i handlu w średniowieczu; 2) charakteryzuje genezę, rozwój i rolę średniowiecznych miast, z uwzględnieniem miejskich republik kupieckich.
IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń:	
1) wyjaśnia uwarunkowania ~~narodzin powstania~~ państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego; 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.; ~~3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.;~~ ~~4) 3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w.~~	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) przedstawia geografię plemienną Polski przedpiastowskiej;~~ ~~2) 1) charakteryzuje organizację państwa wczesnopiastowskiego;~~ ~~3) 2) dokonuje bilansu panowania władców piastowskich (do 1138 r.);~~ ~~4) 3) charakteryzuje spór Bolesława Śmiałego z biskupem Stanisławem.~~
X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Uczeń:	

<p>1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbicia dzielnicowego;</p> <p>~~2) przedstawia nowe zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, Zakon Krzyżacki, Mongołowie);~~</p> <p>~~3) 2)~~ opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim;</p> <p>~~4) 3)~~ charakteryzuje proces przewyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła;</p> <p>~~5) 4)~~ zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbicia dzielnicowego i dziejów Europy.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1)~~ charakteryzuje przebieg walk o tron senioralny w kontekście postanowień tzw. testamentu Bolesława Krzywoustego;</p> <p>~~2)~~ przedstawia nowe zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, Zakon Krzyżacki, Mongołowie);</p> <p>~~2)~~ porównuje zasady kolonizacji na prawie polskim i na prawie niemieckim;</p> <p>~~1) 3) c)~~ Charakteryzuje zasady kolonizacji na prawie niemieckim;</p> <p>~~4)~~ charakteryzuje proces formowania się społeczeństwa stanowego w Polsce.</p>
XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń:	
<p>1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu;</p> <p>~~2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV-XV w.;~~</p> <p>~~3) 2)~~ charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) wyjaśnia przyczyny kryzysu idei władzy uniwersalnej w Europie późnego średniowiecza;</p> <p>2) charakteryzuje kryzysy polityczne, społeczne i religijne późnego średniowiecza;</p> <p>3) ~~opisuje i~~ wyjaśnia proces powstawania monarchii stanowych w Europie.</p>
XII. Polska w XIV–XV w. Uczeń:	
<p>1) opisuje proces zjednoczeniowy i ~~rozwój~~ <u>zmiany</u> terytorialne państwa polskiego w XIV–XV w.;</p> <p>2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) ocenia znaczenie unii polsko-litewskiej z perspektywy obu narodów;</p> <p>2) rozpoznaje przejawy wielokulturowości na ziemiach polskich w XIV–XV w., ~~z uwzględnieniem stosunku Kazimierza Wielkiego do diaspory żydowskiej;~~</p>

3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; 5) ~~zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.~~	3) wyjaśnia wpływ rozwoju przywilejów szlacheckich na sytuację gospodarczą państwa; 4) dokonuje bilansu panowania władców panujących w Polsce w XIV i XV w.; 5) ocenia politykę dynastyczną Jagiellonów w XV w.
XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń:	
1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa; 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza; 3) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej; 4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) opisuje rolę uniwersytetów i ich organizację oraz wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej; 2) charakteryzuje przemiany życia religijnego w okresie średniowiecza; ~~3) określa znaczenie włączenia ziem polskich do cywilizacyjnego kręgu świata zachodniego (łacińskiego).~~
XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń:	
1) charakteryzuje przyczyny i przebieg wypraw odkrywczych; ~~2) opisuje udział poszczególnych państw europejskich w podziale Nowego Świata w XVI–XVIII w.;~~ ~~3) 2) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.~~	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) charakteryzuje cywilizacje prekolumbijskie; 2) przedstawia proces rozrostu posiadłości kolonialnych państw europejskich w XVI–XVIII w.
XV. Czasy renesansu. Uczeń:	
1) ~~wyjaśnia~~ <u>charakteryzuje</u> główne prądy ideowe epoki; 2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury; 3) charakteryzuje sztukę renesansową.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, ~~a ponadto~~ ~~analizuje i interpretuje teksty obrazujące myśl filozoficzną i polityczną doby renesansu.~~

XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń:	
1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci; 2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego; 3) opisuje mapę ~~polityczną~~ i wyznaniową Europy w XVI w.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) porównuje najważniejsze wyznania protestanckie; 2) ~~przedstawia i~~ ocenia kontrreformacyjne działania Kościoła katolickiego; 3) wyjaśnia wpływ reformacji i kontrreformacji na kulturę; 4) charakteryzuje najważniejsze wojny religijne.
XVII. Europa w XVI–XVII w. Uczeń:	
1) przedstawia drogę do nowego modelu monarchii europejskich w epoce nowożytnej, z uwzględnieniem charakterystyki i oceny absolutyzmu francuskiego; 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej; 3) wyjaśnia genezę i opisuje następstwa rewolucji angielskich; 4) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII w.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) opisuje proces kształtowania się państwa moskiewskiego/rosyjskiego w XVI–XVII w.; 2) porównuje ewolucję ustroju Francji i Anglii w XVII w.; 3) charakteryzuje przemiany kapitalistyczne w życiu gospodarczym Europy Zachodniej XVI–XVII w.; 4) charakteryzuje sztukę barokową.
XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:	
1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI w.; 2) ~~wyjaśnia~~ ~~ocenia~~ funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce ~~i ocenia funkcjonowanie demokracji szlacheckiej~~ ; 3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) ocenia rozwiązanie problemu państw zakonnych w Prusach i Inflantach; 2) charakteryzuje ruch egzekucyjny szlachty (~~wskazując przedstawicieli~~) i ocenia jego znaczenie dla rozwoju parlamentaryzmu w państwie polsko-litewskim;

społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim; 4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI w.	3) ~~charakteryzuje stosunki wewnętrzne w Koronie i na Litwie, uwzględniając rozwarstwienie stanu szlacheckiego;~~ 4) ~~3) charakteryzuje główne nurty reformacji w państwie polsko-litewskim;~~ 5) ~~4) ocenia sytuację gospodarczą państwa ostatnich Jagiellonów.~~
XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:	
1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej pomiędzy Koroną a Litwą; 2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej; 3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów; 4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) ~~ocenia kulturową rolę Polski w przeniesieniu wzorców cywilizacji zachodniej na obszary ruskie i litewskie;~~ 2) ~~charakteryzuje działania kontrreformacyjne ze strony Kościoła katolickiego i władz państwowych.~~
XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Uczeń:	
1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji; 2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej; 3) ~~zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI w. z wydarzeniami europejskimi.~~	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) ~~ocenia polityczną rolę wybitnych postaci okresu pierwszych wolnych elekcji;~~ 2) ~~1) charakteryzuje sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej na początku panowania Zygmunta III Wazy.~~
XXI. Renesans w Polsce. Uczeń:	
1) ocenia dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu;	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury.	~~1) analizuje i interpretuje fragmenty dzieł pisarzy politycznych polskiego odrodzenia;~~ 2) 1) ocenia wpływ reformacji i kontrreformacji na rozwój kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów; 3) 2) charakteryzuje związki renesansu polskiego z europejskim.
XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń:	
~~1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku; w okresie panowania Wazów;~~ 2) 1) opisuje sytuację wewnętrzną i położenie międzynarodowe Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1669–1696; 3) 2) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy; 4) 3) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 5) 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII w.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania XVII-wiecznych konfliktów Rzeczypospolitej Obojga Narodów; 2) przedstawia przebieg wojen toczonych przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII w., z uwzględnieniem roli wybitnych dowódców i polityków, w tym: Stanisława Żółkiewskiego, Jana Karola Chodkiewicza, Stefana Czarnieckiego, Jana III Sobieskiego.
XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń:	
1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, <i>liberum veto</i> i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) charakteryzuje udział poszczególnych stanów w życiu gospodarczym Rzeczypospolitej Obojga Narodów; 2) opisuje i ocenia projekty wzmocnienia władzy królewskiej w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, w tym: Piotra Skargi, Jana Kazimierza;

<p>społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII w.;</p> <p>4)3) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów.</p>	<p>3) charakteryzuje ~~eechy sztuki barokowej~~ i opisuje sarmatyzm jako ideologię i styl życia szlachty w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.</p>
XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń:	
<p>1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej;</p> <p>2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury;</p> <p>3) charakteryzuje absolutyzm oświecony na przykładach państw sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów;</p> <p>4) ~~charakteryzuje proces modernizacji Rosji w XVIII w. i rosyjską ideę imperium.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) opisuje rozwój parlamentaryzmu i rewolucję przemysłową w Anglii;</p> <p>2) ~~analizuje i interpretuje fragmenty tekstów myślicieli oświeceniowych;~~</p> <p>3)2) charakteryzuje sztukę klasycystyczną;</p> <p>4)3) charakteryzuje najważniejsze konflikty polityczne w Europie i na świecie w XVIII w.</p>
XXV. Rewolucje XVIII w. Uczeń:	
<p>1) wyjaśnia genezę i charakteryzuje następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;</p> <p>2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych w świetle założeń konstytucji amerykańskiej;</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej;</p> <p>4) ocenia znaczenie rewolucji amerykańskiej i francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej;</p> <p>5) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) ~~ocenia rolę przywódców rewolucji amerykańskiej i francuskiej;~~</p> <p>2)1) charakteryzuje etapy rewolucji francuskiej i wyjaśnia specyfikę okresu jakobińskiego;</p> <p>3)2) ~~ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Francji w dobie Dyktatoratu.~~</p>
XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń:	

<ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich; 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego; 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta; 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej; 5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja. 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje i ocenia projekty naprawy Rzeczypospolitej w I poł. XVIII w., ~~w tym: Stanisława Leszczyńskiego, Stanisława Konarskiego;~~ ~~2) ocenia znaczenie polsko-saskiej unii personalnej i rolę panujących;~~ ~~3) 2) wyjaśnia znaczenie konfederacji barskiej;~~ ~~4) 3) charakteryzuje położenie międzynarodowe i sytuację wewnętrzną Rzeczypospolitej po pierwszym rozbiorze;~~ ~~5) 4) porównuje polskie rozwiązania konstytucyjne z amerykańskimi i francuskimi.~~
<p>XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją; 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców; 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej; 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.; 5) ~~zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII w. z wydarzeniami w Europie i na świecie.~~ 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia przebieg wojny w obronie Konstytucji 3 maja, ~~z uwzględnieniem roli dowódców;~~ 2) ocenia postać Tadeusza Kościuszki jako pierwszego polskiego nowożytnego bohatera narodowego; ~~3) porównuje politykę państw zaborezych na zagarniętych ziemiach Rzeczypospolitej;~~ ~~3) charakteryzuje wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.~~
<p>XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) rozpoznaje dokonania ~~przedstawicieli~~ polskiego oświecenia w dziedzinie kultury; 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia związki oświecenia polskiego z europejskim;

~~2) rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze zabytki architektury i sztuki doby oświecenia w Polsce;~~ ~~3)2) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich;~~ ~~teatr, czasopiśmiennictwo).~~	~~2) omawia i ocenia dorobek piśmiennictwa oświeceniowego w służbie Rzeczypospolitej (Hugo Kołłątaja, Stanisława Staszica);~~ ~~3)2) omawia rolę Stanisława Augusta jako mecenasa sztuki.~~
XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń:	
1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie; ~~2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona;~~ ~~3)2) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech;~~ ~~4)3) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego;~~ ~~5)4) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.~~	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) wyodrębnia etapy ekspansji Francji i omawia proces tworzenia kolejnych antynapoleońskich koalicji;~~ ~~1) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona;~~ ~~2) przedstawia przebieg wojny 1809 r. na ziemiach polskich;~~ ~~3) ocenia postać księcia Józefa Poniatowskiego;~~ ~~4)2) ocenia stosunek Napoleona do sprawy polskiej.~~
XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń:	
1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich; ~~2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia;~~ ~~3)2) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej w Europie i Stanach Zjednoczonych oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze;~~ ~~4)3) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe I poł. XIX wieku, uwzględniając ich przedstawicieli;~~ ~~5)4) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów;~~	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) ocenia rolę Świętego Przymierza;~~ ~~4)2) Opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia~~ ~~2)3) charakteryzuje ruchy społeczne i niepodległościowe w I poł. XIX w.;~~ ~~3)4) charakteryzuje proces powstawania niepodległych państw w Ameryce Łacińskiej;~~ ~~4)5) wyjaśnia założenia doktryny Monroe'go;~~ ~~6) charakteryzuje przebieg Wiosny Ludów w Europie uwzględniając udział Polaków.~~

~~6)5)~~ charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa.	~~5)7)~~ charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa.
XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń:	
1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego; 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa; 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie; 4) wyjaśnia okoliczności ~~wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki, z uwzględnieniem tzw. rabacji galicyjskiej;~~ ~~5) opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich i przedstawia udział Polaków w Wiosnie Ludów w Europie;~~ ~~6)5)~~ rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) charakteryzuje ruch spiskowy na ziemiach polskich;~~ ~~2) prezentuje oceny polskiej historiografii dotyczące powstania listopadowego i roli jego przywódców;~~ ~~3) wyjaśnia przyczyny i charakter przemian społecznych i gospodarczych na ziemiach polskich w I poł. XIX w.;~~ 1) porównuje programy głównych obozów Wielkiej Emigracji, rozpoznając ich przedstawicieli; 2) ~~W~~ wyjaśnia okoliczności ~~wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki;~~ ~~4)3)~~ opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich ~~5) charakteryzuje różnice między klasycyzmem i romantyzmem.~~
XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Uczeń:	
1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa; 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie; 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego, z uwzględnieniem roli jego przywódców, ~~w tym Romualda Traugutta;~~ 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) ocenia znaczenie powstania styczniowego dla kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego; 2) ~~opisuje przykłady działalności Polaków w czasie zesłania na Syberii.~~

porównuje z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.	
XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:	
1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w.; 2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych; 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych i Japonii.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) charakteryzuje podział polityczny świata u schyłku XIX w.; 2) przedstawia reformy wewnętrzne w państwach zaborczych w II połowie XIX i na początku XX wieku; 3) charakteryzuje proces modernizacji Japonii.
XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Uczeń:	
1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne; 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe i kulturowe, ruch emancypacyjny kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej; 3) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej; 4) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) rozpoznaje wybitnych teoretyków i działaczy nowych ideologii; opisuje ich dokonania; 2) wyjaśnia związki ideologii z ruchami narodowowyzwoleńczymi i zjednoczeniowymi, z działalnością partii politycznych oraz związków zawodowych; 3) ~~charakteryzuje odrodzenie się idei sportu olimpijskiego.~~
XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:	
1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska; 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców;	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) charakteryzuje rozwój przemysłowy ziem polskich, z uwzględnieniem urbanizacji; 2) charakteryzuje nowe klasy i warstwy społeczne; 3) <u>porównuje</u> programy nowoczesnych ruchów politycznych; charakteryzuje

<p>4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; ~~dostrzega znaczenie języka, wiary, edukacji dla podtrzymania świadomości narodowej;~~</p> <p>~~5) rozpoznaje przejawy odradzania się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach;~~</p> <p>6)5) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfantego;</p> <p>7)6) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.</p>	<p>dokonania najważniejszych przedstawicieli tych ruchów;</p> <p>3)4) <u>rozpoznaje przejawy odradzania się polskości na Górnym Śląsku,</u></p> <p>4)5) porównuje przyczyny i przebieg rewolucji w latach 1905–1907 w Rosji i w Królestwie Polskim;</p> <p>5)6) przedstawia rezultaty wystąpień rewolucyjnych i ocenia ich znaczenie.</p>
<p>XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu ~~oraz twórczości młodej polskiej;~~</p> <p>2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski;</p> <p>~~3) wskazuje przykłady najwybitniejszych dzieł tworzonych „ku pokrzepieniu serce”;~~</p> <p>4)3) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje podstawy ideowe i program polskiego pozytywizmu;</p> <p>2) charakteryzuje różne nurty w sztuce na przełomie XIX i XX w.;</p> <p>3) ocenia rolę kultury polskiej w dziele zachowania tożsamości narodowej przez Polaków w dobie rasyfikacji i germanizacji.</p>
<p>XXXVII. I wojna światowa. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny; ~~z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy;~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) omawia najważniejsze konflikty polityczne i militarne poprzedzające I wojnę światową, ze</p>

2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach; 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia USA do wojny i ich rolę w konflikcie; 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji; 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.	~~szczególnym~~ uwzględnieniem sytuacji na Bałkanach; 2) ~~omawia strategiczne koncepcje~~ ~~przewodzenia wojny i ich realizację~~ ; 3) przedstawia przebieg działań wojennych na najważniejszych frontach, dostrzegając zależności między nimi; 4) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji.
XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej. Uczeń:	
1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny; 2) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego; 3) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej (~~m.in. akt 5 listopada, rola USA i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.~~); 4) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) opisuje polskie przedsięwzięcia polityczne po stronie państw centralnych i Ententy; 2) ~~przedstawia szlak bitewny żołnierzy polskich formacji wojskowych w tym: Łowczówek, Rokitna, Kostiuchnówka, Kaniów, Krzywopłoty,~~ z uwzględnieniem roli dowódców; 3) ~~charakteryzuje przykłady politycznych działań państwowotwórczych i wymienia ich liderów~~ ; 4) ~~2~~ ocenia skalę zniszczeń wojennych na ziemiach polskich; 5) ~~3~~ opisuje ~~tragizm~~ ~~losów~~ Polaków wcielonych do armii zaborczych.
XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń:	
1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny; 2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; charakteryzuje słabe strony ładu wersalskiego; 3) ~~charakteryzuje cele Ligi Narodów~~ ;	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) przedstawia postanowienia traktatów pokojowych podpisanych z sojusznikami Niemiec; 2) ocenia funkcjonowanie Ligi Narodów i skutki amerykańskiego izolacjonizmu;

<p>4) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego;</p> <p>5) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy;</p> <p>6) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.</p>	<p>3) wyjaśnia przyczyny wielkiego kryzysu gospodarczego i ocenia skuteczność metod jego zwalczania na świecie;</p> <p>4) ocenia sytuację Niemiec w latach dwudziestych;</p> <p>5) charakteryzuje przemiany cywilizacyjne na świecie w okresie międzywojennym.</p>
---	--

XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń:

<p>1) wyjaśnia genezę powstania państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym;</p> <p>2) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy;</p> <p>3) charakteryzuje drogę Hitlera do władzy w Niemczech;</p> <p>4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy w latach trzydziestych;</p> <p>5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) porównuje systemy totalitarne charakteryzując ich imperialne cele;</p> <p>2) wyjaśnia rolę ideologii w systemach totalitarnych i zjawisko kultu jednostki;</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny i opisuje przejawy kryzysu demokracji w okresie międzywojennym;</p> <p>4) charakteryzuje państwa autorytarne w Europie i na świecie;</p> <p>5) ukazuje skalę wewnętrznych represji w ZSRS w latach 30. (w tym tzw. operację polską NKWD 1937–1938).</p>
---	---

XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń:

<p>1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej (~~od październikowej deklaracji Rady Regencyjnej do małej konstytucji z 1919 r.~~);</p> <p>2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski;</p> <p>3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów;</p> <p>4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości przez Polskę;</p> <p>2) opisuje genezę i przebieg wojny polsko-bolszewickiej oraz jej powiązanie z kwestią ukraińską i litewską;</p> <p>3) ocenia ~~z perspektywy polskiej i europejskiej polityczne i cywilizacyjne~~ znaczenie bitwy warszawskiej;</p>
--	--

5) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej.	4) charakteryzuje proces formowania się granic z Czechosłowacją i Litwą.
XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:	
1) charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r., 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.); ~~3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski;~~ 4) 3) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych; ~~5) ocenia rolę wybitnych postaci w odbudowie niepodległej Polski i kształtowaniu jej ustroju;~~ 6) 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) porównuje ustrój i rzeczywistość polityczną w II Rzeczypospolitej przed i po przewrocie majowym; ~~2) charakteryzuje dynamikę zmian na polskiej scenie politycznej w okresie międzywojennym;~~ ~~3) 2) ocenia skuteczność polskiej polityki zagranicznej w okresie międzywojennym; charakteryzuje politykę zagraniczną II Rzeczypospolitej;~~ 4) 3) analizuje politykę wewnętrzną władz i postawy społeczeństwa II Rzeczypospolitej wobec zagrożenia wojennego; ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski;
XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń:	
1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń, uwzględniając zaborowe „dziedzictwo”; 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter; ~~3) przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat odbudowy (m.in. reformy Władysława Grabskiego i unifikacja państwa);~~	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w II Rzeczypospolitej, z uwzględnieniem problemu reformy rolnej; 2) analizuje stosunki narodowościowe i religijne na obszarze II Rzeczypospolitej; 3) ocenia politykę gospodarczą i społeczną władz II Rzeczypospolitej.

<p>4) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;</p> <p>5) 4) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej z lat 30. (m.in. reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego).</p>	<p>4) ~~dostrzega obecność Polonii poza granicami kraju, z uwzględnieniem roli Związku Polaków w Niemczech.~~</p>
<p>XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p>	
<p>1) rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców;</p> <p>2) ~~charakteryzuje zróżnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) opisuje proces upowszechniania oświaty w II Rzeczypospolitej;</p> <p>2) ~~ocenia dorobek II Rzeczypospolitej w dziedzinie kultury, nauki i sportu na tle europejskim;~~</p> <p>3) 2) charakteryzuje przejawy kultury masowej w Polsce międzywojennej.</p>
<p>XLV. Świat na drodze do II wojny światowej. Uczeń:</p>	
<p>1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej;</p> <p>2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec na rozbijanie systemu wersalskiego;</p> <p>3) charakteryzuje politykę <i>appeasementu</i>;</p> <p>4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop-Mołotow i przedstawia jego postanowienia.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje proces marginalizowania Ligi Narodów przez państwa niedemokratyczne;</p> <p>2) charakteryzuje i ocenia ekspansję Włoch oraz wojnę domową w Hiszpanii i jej uwarunkowania.</p>
<p>XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;</p> <p>2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS;</p> <p>3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) porównuje potencjał walczących stron;</p> <p>2) ~~przedstawia polską strategię obrony i rozmieszczenie wojsk;~~</p>

<p>obrońców, ~~w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy, Koeka~~ i zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, ~~w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach, Grodnie;~~</p> <p>4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów; ~~wskazuje przykłady współpracy między nimi;~~</p> <p>5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie;</p> <p>6) wyjaśnia przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej.</p>	<p>~~3) ocenia zachowanie dowódców (m.in. Edwarda Rydza Śmigłego, Henryka Sucharskiego, Juliana Filipowicza Władysława Raginisa, Stanisława Dąbka, Tadeusza Kutrzebę, Franciszka Kleeberga), żołnierzy, polityków, w tym Ignacego Mościckiego, Stefana Starzyńskiego i ludności cywilnej podczas wojny obronnej w 1939 r.;~~</p> <p>~~4)2) charakteryzuje materialne i demograficzne skutki przegranej wojny obronnej;~~</p> <p>~~3) przedstawia i ocenia zachowania aliantów wobec agresji hitlerowskich Niemiec.~~</p> <p>~~5)4) wskazuje przykłady współpracy między okupantami.~~</p>
<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:</p>	
<p>~~1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941;~~</p> <p>~~2)1) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;~~</p> <p>~~3)2) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);~~</p> <p>~~4)3) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy;~~</p> <p>~~5)4) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;~~</p> <p>~~6)5) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) i przedstawia ich ustalenia.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941;~~</p> <p>~~4)2) charakteryzuje przebieg działań wojennych na Dalekim Wschodzie i na innych frontach II wojny światowej;~~</p> <p>~~2)3) omawia narodziny i działalność Wielkiej Koalicji;~~</p> <p>~~3)4) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej oraz jeńców wojennych, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji;~~</p> <p>~~4) charakteryzuje polityczne, gospodarczo-społeczne oraz kulturowe skutki II wojny światowej.~~</p>

XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń:	
<p>~~1) przedstawia prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;~~</p> <p>2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;</p> <p>3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (~~m.in. z uwzględnieniem Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, i Katynia, Miednoje, Charków~~);</p> <p>4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności ~~oraz jej planowanego wyniszczenia~~;</p> <p>5) wyjaśnia przyczyny ~~i rozmiary~~ konfliktu polsko-ukraińskiego, ~~w tym ludobójstwa ludności polskiej~~ (na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej);</p> <p>6) charakteryzuje <u>różne</u> postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, ~~w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego~~;</p> <p>7) ~~wyjaśnia i omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:~~</p> <p>~~a) Muzeum Powstania Warszawskiego,~~</p> <p>~~b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu,~~</p> <p>~~c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.~~</p>	<p>spełnia wymagania dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) <u>przedstawia prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;</u></p> <p>2) wyjaśnia rolę okupantów w zaognianiu trudnych relacji polsko-litewskich i polsko-ukraińskich;</p> <p>3) porównuje i ocenia założenia i metody polityki III Rzeszy i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce, ~~ze szczególnym uwzględnieniem eksterminacji inteligencji i duchowieństwa.~~</p>
XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji. Uczeń:	
1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

<p>etnicznych i społecznych, ~~prowadzonej~~ przez Niemcy hitlerowskie;</p> <p>2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada);</p> <p>~~3) rozpoznaje główne miejsca eksterminacji Żydów polskich i europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy Środkowo-Wschodniej (w tym: Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibór, Babi Jar).~~</p> <p>~~4) opisuje położenie ludności żydowskiej oraz formy oporu, na przykładzie powstania w getcie warszawskim opisuje postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem powstania w getcie warszawskim;~~</p> <p>~~5) 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem „sprawiedliwych”, na przykładzie Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.~~</p>	<p>~~1) rozróżnia terminologię stosowaną w nauce na określenie niemieckiej polityki eksterminacyjnej w okresie II wojny światowej (m.in. Holokaust, Szoa, Porajmos);~~</p> <p>~~2) 1) wyjaśnia religijne, kulturowe i polityczne korzenie rasizmu i antysemityzmu;~~</p> <p>~~3) przedstawia rasistowską i antysemicką politykę Niemiec hitlerowskich przed II wojną światową;~~</p> <p>~~4) 2) przedstawia i omawia działania rządu Rzeczypospolitej Polskiej wobec tragedii Zagłady, z uwzględnieniem misji Jana Karskiego i roli „Żegoty”.~~</p>
<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń:</p>	
<p>1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie;</p> <p>2) ocenia znaczenie układu Sikorski-Majski dla obywateli polskich, znajdujących się pod okupacją sowiecką;</p> <p>3) przedstawia przykłady ~~bohaterstwa~~ <u>zaangażowania</u> żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, ~~w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglię, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Brede;~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) ocenia rolę wielkich postaci polskiej polityki z okresu II wojny światowej, w tym: Władysława Sikorskiego, Stefana Grot-Roweckiego, Władysława Andersa, Stanisława Mikołajczyka, Kazimierza Sosnkowskiego, Leopolda Okulickiego;~~</p> <p>~~2) 1) opisuje położenie rządu Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej;~~</p> <p>~~3) 2) charakteryzuje losy armii gen. Władysława Andersa;~~</p>

<ol style="list-style-type: none"> 4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej; 5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego; 6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów; 7) wyjaśnia uwarunkowania akcji „Burza”; 8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, <u>charakter przebiegu</u> walk, następstwa powstania, postawę aliantów <u>zachodnich</u> i Związku Sowieckiego); 9) <u>zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.</u> 	<ol style="list-style-type: none"> ~~4)3) sytuuje w czasie i przestrzeni~~ <u>charakteryzuje</u> działania polskich formacji wojskowych na różnych frontach II wojny światowej; ~~5) opisuje walki na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej, w tym: o Lwów, o Wilno;~~ ~~6) ocenia rolę wielkich postaci polskiej polityki z okresu II wojny światowej;~~ ~~7) przywołuje różne oceny historyków na temat powstania warszawskiego.~~ ~~8)4) dostrzega tragizm losów twórców zaangażowanych w niepodległościową konspirację, w tym: Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Tadeusza Gajcego i Zygmunta Rumla.~~
<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej; ~~2) charakteryzuje zmiany na mapie politycznej Europy i świata;~~ ~~3) wyjaśnia cele i strukturę Organizacji Narodów Zjednoczonych i charakteryzuje rolę tej organizacji w powojennym świecie;~~ ~~4)2) opisuje przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej i wyjaśnia genezę zimnej wojny (z uwzględnieniem wojny w Korei, <u>problem niemiecki</u>);~~ ~~5) charakteryzuje powojenny problem niemiecki;~~ ~~6)3) omawia proces sowietyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej;~~ ~~7)4) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego i charakteryzuje oba bloki polityczno-wojskowe;~~ 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje <u>zagadnienia związane z osądzeniem zbrodni wojennych popełnionych podczas II wojny światowej; skutki II wojny światowej, w tym problem osądzenia ludobójstwa (sąd w Norymberdze), użycia broni atomowej, współistnienia państw demokratycznych z państwami totalitarnymi;</u> 2) ocenia działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych w powojennym świecie; 3) wyjaśnia okoliczności utworzenia państwa Izrael i genezę konfliktu arabsko-izraelskiego;

~~8)5)~~ charakteryzuje zmiany w ZSRS po śmierci Stalina; opisuje wydarzenia w NRD w 1953 roku i na Węgrzech w 1956 roku i Czechosłowacji w 1968 roku.	4) omawia przemiany w Chinach po II wojnie światowej; charakteryzuje system maoistowski; 5) przedstawia przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny.
LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:	
1) wyjaśnia genezę procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce, 2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie; 3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego; 4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej.	spełnia wymagania dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) opisuje przebieg i specyfikę konfliktów w Wietnamie oraz wojen arabsko-izraelskich i ocenia ich skutki;~~ ~~2)1~~ charakteryzuje tzw. rok Afryki; ~~3) omawia przemiany w Chinach po śmierci Mao Zedonga;~~ ~~4)2~~ wyjaśnia przyczyny i uwarunkowania rozwoju terroryzmu w Europie i na świecie.
LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie. Uczeń:	
1) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie najważniejszych przemian naukowo-technicznych na świecie po II wojnie światowej; 2) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej; 3) charakteryzuje zjawisko „rewolucji obyczajowej” i ruchów młodzieżowych, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń 1968 roku; 4) opisuje rozwój nowych środków komunikacji społecznej i ocenia ich znaczenie.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) dostrzega problem biedy we współczesnym świecie, ze szczególnym uwzględnieniem państw Południa;~~ ~~2)1~~ charakteryzuje najważniejsze współczesne zagrożenia cywilizacyjne; ~~3)2~~ wyjaśnia ~~rolę religii we współczesnym świecie, w tym~~ znaczenie Soboru Watykańskiego II dla działalności Kościoła katolickiego w świecie i idei ekumenizmu; ~~4)3~~ charakteryzuje rolę kultury masowej i sportu we współczesnym świecie.

LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń:	
~~1) charakteryzuje proces rozpadu ZSRS i określa jego następstwa;~~ 2) 1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991; 3) 2) opisuje konflikty na terenie byłej Jugosławii oraz wojny czeczeńskie; 4) 3) charakteryzuje kontynuację procesu integracji w Europie i przedstawia główne etapy rozwoju Unii Europejskiej.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: <ol style="list-style-type: none"> 1) porównuje proces obalania komunizmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i transformacji ustrojowej tych państw; 2) wyjaśnia przyczyny rosnącego znaczenia Chin w świecie współczesnym; 3) charakteryzuje nowe zagrożenia dla ładu międzynarodowego.
LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń:	
1) opisuje straty demograficzne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej; 2) porównuje obszar państwa polskiego przed i po II wojnie światowej; 3) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów; 4) omawia działalność opozycji legalnej oraz podziemia antykomunistycznego, w tym: Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW); ~~5) charakteryzuje losy żołnierzy wyklętych/niezlomnych;~~ 6) 5) opisuje represje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa (w tym obława augustowska); 7) 6) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu i handlu.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia następstwa społeczno-gospodarcze zmiany granic państwa polskiego; 2) omawia sytuację polskiej emigracji politycznej i działalność rządu Rzeczypospolitej na uchodźstwie.
LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Uczeń:	

<ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia proces sowyetyzacji kraju na płaszczyźnie ustrojowej, gospodarczo-społecznej i kulturowej; 2) omawia i ocenia skutki terroru stalinowskiego w Polsce; 3) wyjaśnia przyczyny i następstwa poznańskiego czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 roku; 4) <u>opisuje relacje państwo - Kościół w okresie stalinizmu; opisuje formy i skutki prześladowania Kościoła katolickiego.</u> 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia założenia propagandy komunistycznej i charakteryzuje cechy sztuki socrealizmu; ~~2) wyjaśnia rolę radia „Wolna Europa” wobec propagandy komunistycznej;~~ ~~3) 2) ocenia efekty społeczne i gospodarcze planu sześcioletniego;~~ ~~4) 3) charakteryzuje przejawy odwilży popaździernikowej.~~
LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej; 2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976; 3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego; 4) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej w latach 1976–1980; 5) ocenia rolę papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich; 6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 roku; 7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie. 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje postawy społeczne <u>wobec władzy komunistycznej</u> (od negacji i oporu po przystosowanie i współpracę); 2) wyjaśnia znaczenie obchodów milenijnych w roku 1966, z uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego; 3) rozpoznaje najważniejsze postacie „Solidarności” (z perspektywy ogólnopolskiej i lokalnej); 4) ~~charakteryzuje osiągnięcia polskich twórców kultury, ludzi nauki i sportowców w latach 60. i 70.~~
LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, opisuje jego specyfikę oraz społeczne, gospodarcze i polityczne skutki; 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia międzynarodową reakcję na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce;

2) charakteryzuje postawy Polaków wobec stanu wojennego, przedstawia formy oporu społecznego oraz ocenia rolę ks. Jerzego Popiełuszki i okoliczności jego śmierci; 3) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia okrągłego stołu opisuje i ocenia jego skutki; 4) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.	2) opisuje i ocenia politykę władz PRL względem Kościoła w latach 80.; 3) opisuje wpływ Kościoła katolickiego na ruch społeczny Polaków; 4) charakteryzuje realia życia codziennego w PRL lat 80.
LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI wieku. Uczeń:	
~~1) przedstawia proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwania suwerenności przez Polskę;~~ 2) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania; 3) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji; 4) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej; 5) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną (w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej).	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90.; 2) charakteryzuje polityczne spory o kształt wolnej Polski; 3) ocenia społeczne koszty transformacji; 4) charakteryzuje stosunki Polski z państwami sąsiednimi.

Warunki i sposób realizacji

Zaproponowany układ treści nauczania stwarza możliwość pogłębionej względem szkoły podstawowej refleksji nad dziejami ojczystymi, z uwzględnieniem szerokiego kontekstu uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych.

Treści z zakresu rozszerzonego są zintegrowane z wymaganiami dla zakresu podstawowego – ich realizacja w oddziałach z rozszerzonym zakresem nauczania historii powinna być zatem prowadzona w sposób spójny. Nauczyciel może swobodnie (w ramach przewidzianej liczby godzin) rozkładać akcenty na różne zagadnienia tematyczne, uwzględniając możliwości i zainteresowania swoich uczennic i uczniów. Wymagania

określone w podstawie programowej nie są gotowym programem nauczania i nie mogą być traktowane jako zestaw tematów lekcji. Stanowią rejestr zakładanych umiejętności, które ma opanować absolwent liceum ogólnokształcącego i technikum.

W procesie nauczania i uczenia się nauczyciele –i uczniowie powinni wykorzystywać wszelkie dostępne zasoby źródeł i opracowań historycznych, czemu sprzyja postęp technologiczny, który stwarza coraz szersze możliwości docierania do świadectw minionej rzeczywistości.

Dobór metod nauczania i środków dydaktycznych stosowanych w procesie kształcenia powinien być zależny od możliwości i potrzeb uczniów. Repertuar tych metod i środków wyznaczają jedynie wiedza i wyobrażenia nauczycieli oraz entuzjazm uczniów. Swoboda w doborze metod nauczania, a także w zakresie wykorzystania środków dydaktycznych będzie stanowić o jakości nauczania historii i wynikających z niego efektów. Nieocenioną pomoc w misji historycznego edukowania młodych Polek i Polaków stanowią niezliczone instytucje publiczne i niepubliczne, których zasoby (w większości dostępne w formie cyfrowej) mogą stanowić źródło inspiracji i wsparcia dla uczniów i nauczycieli.

Dodatkowo ważne jest, aby w procesie nauczania wykorzystywać, w miarę możliwości, takie formy upamiętniania kluczowych wydarzeń historycznych, jak wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym znajdujących się w danym regionie.

Treści nauczania obejmują 59 działów tematycznych, w których znajdują się wymagania z zakresu podstawowego i z zakresu rozszerzonego. Przyjęty przez nauczyciela podział w realizacji poszczególnych działów tematycznych w danych klasach powinienem zapewnić, odpowiednią do zakresu wymagań, ich realizację w cyklu kształcenia.

Historia w liceum i technikum będzie na powrót realizowana w całym cyklu kształcenia przez wszystkich uczniów. Jest niezwykle ważne, aby każdy absolwent liceum i technikum znał dzieje swojego państwa i narodu, a także orientował się w ważnych momentach historii powszechnej w wymiarze regionalnym, europejskim i globalnym. Zapropionowany układ treści szczegółowych stwarza możliwość pogłębionej względem szkoły podstawowej refleksji nad dziejami ojczystymi, z uwzględnieniem szerokiego kontekstu uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych.

~~Treści z zakresu rozszerzonego są zintegrowane z zapisami dla zakresu podstawowego — ich realizacja w oddziałach klasowych z rozszerzoną historią powinna być zatem prowadzona w sposób koherentny. Nauczyciel w procesie nauczania — uczenia się może swobodnie (w ramach przewidzianej siatki godzin) rozkładać akcenty na różne wiązki tematyczne, uwzględniając możliwości i zainteresowania swoich uczniów. Wymagania określone w podstawie programowej nie są gotowym programem nauczania i w żadnym wypadku nie mogą być traktowane jako zestaw tematów lekcji. Stanowią rejestr zakładanych umiejętności, które ma opanować absolwent szkoły ponadpodstawowej i jako takie będą podstawą do konstruowania arkusza maturalnego z historii.~~

~~W procesie lekcyjnym i przy okazji zadań domowych nauczyciele i uczniowie powinni wykorzystywać wszelkie dostępne zasoby źródeł i opracowań historycznych. Postęp technologiczny stwarza coraz szersze możliwości docierania do świadectw minionej rzeczywistości — oznacza to, że uczeń i nauczyciel nie są skazani na tradycyjną dydaktykę.~~

~~Dobór stosowanych w procesie nauczania — uczenia się metod i środków dydaktycznych powinien być zależny od możliwości i potrzeb uczniów. Ich repertuar wyznaczają jedynie wiedza i wyobrażenia nauczycieli oraz entuzjazm uczniów. Swoboda w doborze zasad i metod nauczania, a także w zakresie wykorzystania środków dydaktycznych będzie stanowić o jakości nauczania historii i wynikających zeń efektów. Nieocenioną pomocą w misji historycznego edukowania młodych Polaków stanowią niezliczone instytucje publiczne i niepubliczne, których zasoby (w większości dostępne w wersjach elektronicznych) mogą stanowić źródło inspiracji i wsparcia dla uczniów i nauczycieli.~~

~~Dodatkowo ważne jest, aby w procesie nauczania wykorzystywać, w miarę możliwości, takie formy upamiętniania kluczowych wydarzeń historycznych, jak wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym: Muzeum Powstania Warszawskiego, Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu, Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie, Cmentarza Obrońców Lwowa.~~

~~Ważne jest, aby w procesie poznawania wydarzeń dotyczących tragicznych losów represjonowanych żołnierzy i osób cywilnych podziemia czasów II wojny światowej i lat powojennych, uczeń nie tylko rozumiał i umiał wyjaśnić pojęcia „Panteon Żołnierzy Wyklętych” oraz „Łączka”, ale miał możliwość rzeczywistego odbioru tych ważnych spraw.~~

~~Kluczowa wydaje się maksymalna personalizacja przeszłości i ilustrowanie omawianych zagadnień ikonografią i dokumentami audiowizualnymi, tak aby uczniowie mogli poznawać wydarzenia historyczne, jednocześnie je przeżywać. Warto jak najczęściej korzystać z różnych form pozalekcyjnej edukacji historycznej (wycieczki, pobyty studyjne, wymiany młodzieżowe, projekty, konkursy, akademie szkolne, uroczystości rocznicowe, rekonstrukcje historyczne, multimedialne wystawy muzealne itp.).~~

~~Treści nauczania obejmują 59 działów tematycznych, w których znajdują się wymagania z zakresu podstawowego i z zakresu rozszerzonego. Przyjęto następujące założenia realizacji poszczególnych działów tematycznych w danej klasie, biorąc pod uwagę podstawowy i rozszerzony zakres kształcenia:~~

- ~~1) klasa I — starożytność — średniowiecze;~~
- ~~2) klasa II — do 1815 roku;~~
- ~~3) klasa III — do 1939 roku;~~
- ~~4) klasa IV liceum ogólnokształcącego/klassy IV i V technikum — po 1939 roku.~~

~~Zaproponowany podział umożliwia nauczycielom położenie szczególnego nacisku na historię XIX i XX stulecia, której realizacja, počawszy od dziejów Europy i świata po kongresie wiedeńskim, powinna rozpocząć się w klasie III liceum ogólnokształcącego i technikum i być kontynuowana do zakończenia cyklu kształcenia w tych szkołach.~~